

O, şərəfli bir ömür yaşadı...

1953-cü ildə "Azneft" Birliyində dəniz yataqlarının kəşfiyyatı və işlənməsi üzrə geoloji şöbənin böyük geoloqu vəzifəsində çalışarkən mən həm də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Neft Ekspedisiyasının əməkdaşındım. Dənizdə neft yataqlarının axtarışı, kəşfiyyatı və işlənilməsinin aktual problemlərinə dair araşdırmalarımı burada kiçik elmi işçi kimi davam etdirdim.

Neft Ekspedisiyasına Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Əbdül Əliyev rəhbərlik edirdi. Onun elmi işlər üzrə müavini isə gənc və istedadlı alim Midhət Abasov idi. Mənim Midhət müəllimlə təxminən altmış illik dostluğum həmin ekspedisiyada tanışlığımızdan başladı.

O vaxt SSRİ-də bir sıra zəngin neft yataqları kəşf olunmuşdu. Tatarıstanda "Romaşkinskaya", Başqırdıstanda "Tuymazi", Qərbi Sibirde məşhur "Samotlor" kimi yataqlar keçmiş İttifaqda neft hasilatını kəskin şəkildə artırmağa imkan vermişdi.

Yeni neft yataqları kəşf edilərkən onların işlənməsinin nəzəri əsaslarının yaradılması problemi həll etmək lazım gəlirdi. Həmin dövrdə sovet neft elminin görkəmli simaları - akademik Aleksandr Petroviç Krilov, Vladimir Nikolayeviç Şelkaçov, Yuri Pavloviç Borisov, Sabit Atababa oğlu Orucov, Nikolay Semyonoviç Yerofeyev bu məsələyə çox böyük əhəmiyyət verir, yeni neft yataqlarının elmi cəhətdən mükəmməl əsaslandırılmış işlənmə layihələri üzərində çalışmalara bilavasitə rəhbərlik edirdilər. Hər bir layihə Moskvada xüsusi komissiya tərəfindən geniş müzakirə olunduqdan, mütəxəssislərin çoxsaylı sualları hərtərəfli cavablandırıldıqdan sonra təsdiq edilirdi. Başqa cür ola da bilməzdi, çünki söhbət külli miqdarda maliyyə vəsaitinin, milyonlarla ton neftin taleyindən gedirdi.

Ötən əsrin 40-cı - 50-ci illərində kəşf olunmuş yeni və zəngin neft yataqlarından biri də "Neft Daşları" idi. Xəzər dənizindəki bu nəhəng yatağın işlənilməsi layihəsi üzərində çalışmalar artıq o vaxt kifayət qədər tanınmış alimlərə - gələcək akademiklər Azad Mirzəcanzadəyə, Midhət Abasova və bu xatirələrin müəllifinə həvalə edilmişdi.

Başla düşürdük ki, üzərində işlədiyimiz layihə forma və məzmun cəhətdən orijinallığı ilə fərqlənməli, Moskvada neft elminin məşhur nümayəndələrinin - nüfuzlu söz sahiblərinin qarşısında yüksək səviyyədə təqdim və müdafiə olunmalıdır. Düzdür, üçümüz də Neft Daşlarının "şinelindən" çıxmışdıq, o vaxtadək kifayət qədər elmi və praktiki təcrübə toplamışdıq, bir-birimizi də gözəl başa düşürdük, amma bununla belə, bərk həyəcan keçirirdik. Buna görə də tapşırıq üzərində elə işləyirdik ki, Moskvada suallara çox da ehtiyac qalmasın və layihə "Neft Daşları"nın yatağı, onun ehtiyatları və işlənilməsinin xüsusiyyətləri barəsində tam təsəvvür yaratsın.

Nəhayət, hidrodinamik hesablamaların geniş yer tutduğu işi tamamlayıb, təqdimata hazır olduğumuzu bildirdik. Layihənin müdafiəsi müvəffəqiyyətlə keçdi və müsbət rəylər verildi. Bizim üçün sə bu iş nəhəng və iri neft-qaz yataqları ehtiyatlarının hesablanması və onların işlənilməsi layihələrinin tərtib edilməsi sahəsində əsl elmi yaradıcılıq məktəbi oldu.

İllər ötür, vəzifələrimiz dəyişir, lakin hüduqları daha da genişlənməyə əməkdaşlığımız davam edirdi.

Dərin Neft-Qaz Yataqlarının Problemləri İnstitutunda çalışarkən Midhət müəllim keçmiş SSRİ-də neft elminin ən görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanındı. Onun elmi fikirləri, ideyaları xarici ölkələrdə də böyük maraq doğururdu. Neft və qaz yataqlarının işlənilməsinin Midhət müəllim tərəfindən təklif edilən yeni metodları, yataqların işlənilməsinin yeni prinsiplərlə layihələndirilməsi sahəsində onun araşdırmaları bu böyük alimə geniş şöhrət qazandırdı. 1970-1990-cı illərdə "Bulla-dəniz", "Bahar", "Palçıq pılpləsi", "Cənub" kimi yataqların karbohidrogen ehtiyatlarının hesablanması, işlə-

məsinin layihələndirilməsi və işlənməyə müəllif nəzarətinin həyata keçirilməsi sahəsində birgə işlərimiz elmi ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirildi. 1982-ci ildə respublikanın dəniz qaz-kondensat yataqları ehtiyatlarının hesablanması və işlənilməsinin layihələndirilməsinin elmi əsaslarının yaradılmasına və tətbiqinə görə həmkarlarımızın bir qrupu ilə birlikdə Midhət müəllim və mən Azərbaycan Respublikasının Dövlət mükafatına layiq görüldük. "Cənub" qaz-kondensat yatağı üzrə araşdırmalarımızın nəticələri isə tərkibinə ikimizin də daxil olduğu həmmüəlliflər qrupunun birgə elmi əsəri kimi nəşr edilmişdir.

Müdrüklərimiz "Adamı yolda tanıyarlarsa", - deyiblər. Midhət müəllimlə səfərlərdə çox olmuşam. Xüsusilə də Moskvada. SSRİ neft və qaz sənayesi nazirliklərində, neft-qaz problemlərinə dair sovet paytaxtında keçirilən müşavirə və konfranslara tez-tez dəvət olunurdum. Bizim sözü-müz-söhbətimiz tuturdu. Əvvəla, ona görə ki, biz, demək olar, eyni nəslin nümayəndələri idik - Midhət müəllim mənədən cəmi dörd yaş böyük idi. İkincisi, biz eyni sahənin adamlarıydıq və eyni problemlərlə məşğul olurdum, maraq dairəmizi də əsasən neft elmi müəyyənləşdirirdi. Nəhayət, bizim ikimiz də Xəzərin sahilində doğulub böyümüşdük və səfərlərimiz zamanı Midhət müəllim keçmiş günləri, uşaqlıq və gənclik çağlarını tez-tez yadına salırdı. Yolboyu köhnə Bakı, təhsil aldığımda Azərbaycan Sənaye İnstitutunda (indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası) keçən tələbəlik illəri və müəllimləri haqqında xatirələrini dilə gətirəndə hərdən "Yadımdadırmı?..", - deyib, mənim də yaddaşımı sınağa çəkirdi.

Bir dəfə isə onunla birlikdə uzaq Argentinada oldum. 1991-ci ilin oktyabr ayı idi. Argentinanın paytaxtı Buenos-Ayresdə Beynəlxalq Neft Konqresi keçirilirdi. Konqresdə iştirak edən sovet nümayəndə heyətinə o vaxt SSRİ neft sənayesi nazirinin birinci müavini işləyən Vahid Ələkbərov başçılıq edirdi. Nümayəndə heyətinin yalnız iki üzvü Azərbaycandan idi: SSRİ

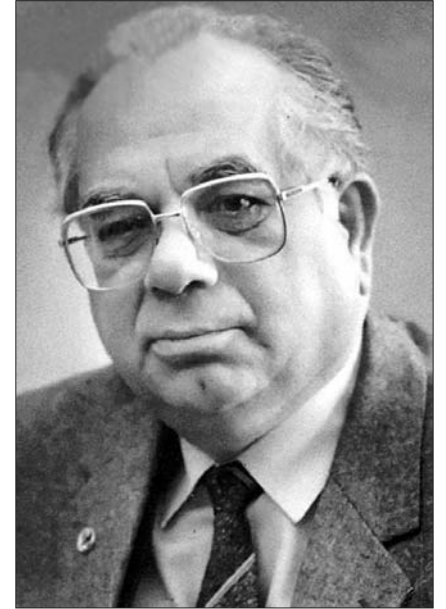
Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Azərbaycan EA-nın akademiki, Dərin Neft-Qaz Yataqlarının Problemləri İnstitutunun direktoru Midhət Abasov və mən. Konqresdə Xəzər dənizindəki neft-qaz yataqlarının mənimsənilməsi və işlənilməsinin xüsusiyyətləri və perspektivləri barəsində məruzə ilə çıxış etdim və qayıdıb yerimdə - Midhət müəllimin yanında əyləşəndə onun "Sağ ol!" sözlərini eşitdim.

Midhət müəllim həmkarlarının uğurlarına qəlbən sevinən alim idi və bu gün də yaddaşlarda çox sadə, qayğıkeş və diqqətçil bir adam kimi yaşayır. Bunlar onun böyüklüyünü və ziyalılığını göstərən keyfiyyətlər idi.

Yadımdadır, 1992-ci ildə Azərbaycan Dövlət Neft Konservinin əməkdaşlarından ibarət mütəxəssislər qrupu "Azəri" neft-qaz yatağının xarici şirkətlərlə birgə işlənilməsinə dair danışıqları davam etdirmək üçün ABŞ-ın Hyuston şəhərinə getmişdi. Orada eşitdik ki, Azərbaycanda dövlət çevrilişi baş verib, hakimiyyət "cəbhəçi"lərin əlinə keçib və onlar neft sənayesində də bəzi dəyişikliklər ediblər. Konserv ləğv olunub, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) təsis olunub və bununla əlaqədar olaraq, Sənan Əlizadə Konservinin prezidenti, mən isə birinci vitse-prezidenti vəzifəsindən azad edilmişik.

Hyustondan qayıdandan sonra mənə bildirildi ki, "Azərbaycan Respublikasının yeni rəhbərliyi sizin və Qurban Abbasovun ARDNŞ prezidentinin müşavirləri kimi qalib işləməyinizi məsləhət görüb. Otağınız, maşınınız və maşınınız olduğu kimi qalacaq". Cavab verdim ki, sabaha qədər fikirləşmək istəyirəm. Özüm isə düşündüm ki, bəlkə Midhət Abasovun rəhbərlik etdiyi instituta gedim. Telefonun dəstəyini qaldırıb, ona zəng etdim və məsələnin nə yerdə olduğunu danışdım. Cavab verdi ki, "Bu institutun qapısı sənin üzünə həmişə açıqdır. Hansı işi istəyirsənsə, de, əmrini bu gündən verim".

Midhət müəllimin kişiliyi, mərdanəliyi məni qəlbən kövrəltdi.

Düzdür, onun təklifindən istifadə etmədim və xeyli düşünüb-daşından sonra ARDNŞ prezidentinin müşaviri olmağa razılıq verdim. Bununla belə, həmin gün Midhət müəllimin sözlərini eşidəndə, mənə elə gəldi ki, arxamda böyük bir dağ dayanıb.

Akademik Midhət Abasov alim və insan kimi çox şərəfli bir ömür yaşadı. Elmdə o, öz sanballı sözünü dedi, həmkarları ilə birlikdə neçə-neçə neft və qaz yatağı kəşf etdi, yüzlərlə elmi əsər yazdı, ixtiralar etdi, altmışa qədər elmlər doktoru və namizədi yetişdirdi, neft və qaz yataqlarının işlənilməsinin nəzəriyyəsi və praktikasını sahəsində öz elmi məktəbini yaratdı və keçmiş sovet dövründə SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü seçildi. Bu isə o vaxt Azərbaycan üçün nadir hadisələrdən biri və Midhət müəllimin elmi nailiyyətləri və xidmətlərinin keçmiş İttifaq miqyasında tanınmasının, etiraf edilməsinin yüksək göstəricisi idi.

Azərbaycan torpağının, Azərbaycan neftinin vurğunu olan akademik Midhət Teymur oğlu Abasovun əziz xatirəsi qədirbilən xalqımızın, neftçilərin və elm adamlarının qəlbində əbədi yaşayacaq.

Xoşbəxt YUSİFZADƏ,
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü,